

*Uudenmaan liitto
Nylands förbund*

PALUUMUUTTAJIEN TYÖLLISTYMINEN JA PALVELUT

Selvitystyön raportti

Uudenmaan liiton julkaisu E 124 - 2012

Paluumuuttajien työllistyminen ja palvelut

Selvitystyön raportti

Uudenmaan liiton julkaisu E 124 - 2012
ISBN 978-952-448-353-7 **ISSN 1236-6811 (pdf)**

Ulkoasu: Anni Levonen
Valokuvat: Tuula Palaste-Eerola

Verkojulkaisu
Helsinki 2012

Uudenmaan liitto | Nylands förbund

Esterinportti 2 B | 00240 Helsinki
Estersporten 2 B | 00240 Helsingfors | Finland
puh. | tfn (09) 4767 411
toimisto@uudenmaanliitto.fi | www.uudenmaanliitto.fi

Paluumuuttajien työllistyminen ja palvelut | Sisällys

Kuvailulehti Presentationsblad	4
Outline description of publication	5
1. Tausta	6
1.1. Käsitteitä ja tilastoja	6
2. Selvityksen tarkoitus ja tavoitteet	8
3. Menetelmät	8
4. Toimijat	9
4.1. Ministeriöt ja viranomaiset	9
4.1.1. Työ- ja elinkeinoministeriö	9
4.1.2. Sosiaali- ja terveysministeriö	9
4.1.3. Sisäasiainministeriö	9
4.1.4. Kela	9
4.1.5. Opetushallitus	9
4.1.6. TE-keskusten työvoima- ja korkeakouluneuvojat	9
4.1.7. Maahanmuuttovirasto	9
4.1.8. Siirtolaisuusinstituutti	9
4.2. Järjestöt	9
4.3. Yritykset	10
5. Yhteydenotot viranomaisiin ja muihin toimijoihin	11
5.1. Suomi-Seura ry ja Ulkosuomalaisparlamentti	11
5.2. TE-toimisto	11
5.3. Sisäasiainministeriö ja ulkosuomalaispoliittinen ohjelma	12
6. Kysely paluumuuttajille	13
6.1. Työllistyminen	13
6.2. Kansainvälisen kokemuksen ja kielitaidon hyödyntäminen	15
6.3. Palvelut	15
6.4. Vastaajien omia ajatuksia	17
7. Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset	18
8. Yhteenveto	19
Liite: Haastattelukysymykset	20
Lähteet ja kirjallisuutta	22

Kuvailulehti | Presentationsblad

Julkaisun nimi | Publikation

Paluumuuttajien työllistyminen ja palvelut. Selvitystyön raportti (Sysselsättning och tjänster för återflyttare)

Julkaisija | Författare

Uudenmaan liitto | Nylands förbund

Raportin laatija | Rapporten är utarbetad av

Heli Halla-aho

Julkaisusarjan nimi ja sarjanumero | Seriens namn och nummer

Uudenmaan liiton julkaisuja E 124

Julkaisuaika | Utgivningsdatum

2012

ISBN

ISBN 978-952-448-353-7 (pdf)

ISSN

1236-6811

Kieli | Språk

suomi | finska

Sivuja | Sidor

22

Tiivistelmä | Sammanfattning

Paluumuuttajien työllistyminen ja palvelut –selvitystyö on tehty Uudenmaan liitossa keväällä 2012. Työn tarkoituksena on ollut selvittää ns. ensimmäisen polven ulkosuomalaisen ja paluumuuttajien asemaa Suomen työmarkkinoilla sekä paluumuuttajille suunnattujen palveluita ja niiden toimimista. Selvityksessä paluumuuttajalla tarkoitetaan ensimmäisen polven ulkosuomalaisia paluumuuttajia, eli syntyperäisiä suomalaisia, jotka ovat muuttaneet jossain vaiheessa elämänsä ulkomaille ja palaavat sieltä kotimaahansa.

Vuoden 2011 aikana 9 326 Suomen kansalaista muutti Suomesta ulkomaille ja samana vuonna 9 065 kansalaista palasi kotimaahansa. Selvitystyön perusteella paluumuuttajien kokemukset paluusta eivät ole sitä, mitä olisivat odottaneet. Byrokraattiset kiemurat ja vaikeudet työmarkkinoilla lannistavat. Kokemusten perusteella kansainvälisyys ja kansainvälinen kokemus ei olekaan valtti Suomessa. Myös palveluihin kaivataan selkeyttä ja yhtenäisiä käytäntöjä.

Selvitys on tarkoitettu keskustelun aloittajaksi ja tarkempien tutkimusten innoittajaksi.

Sysselsättning och tjänster för återflyttare är ett utredningsarbete som utfördes av Nylands förbund våren 2012. Syftet med arbetet var att utreda hurdan ställning de s.k. första generationens utlandsfinländare och återflyttare har på den finländska arbetsmarknaden samt de tjänster som finns för återflyttare och hur väl de fungerar. Med återflyttare avses i utredningen första generationens utlandsfinländare som flyttar tillbaka till Finland – alltså infödda finländare som i något skede av sitt liv flyttat utomlands och återvänt till sitt hemland.

Sammanlagt 9 326 finska medborgare flyttade år 2011 utomlands medan 9 065 återvände till hemlandet. Utredningsarbetet visar att återflyttarnas erfarenheter av hemkomsten motsvarar inte deras förväntningar. Den tunga byråkratin och svårigheterna på arbetsmarknaden gör att många känner sig maktlösa. Den internationella bakgrunden och erfarenheterna räknas inte nödvändigtvis som merit i Finland. Också tjänsterna borde vara tydligare och enhetligare.

Utredningen är avsedd att fungera som diskussionsöppnare och inspirationskälla för fortsatta studier.

Avainsanat (asiasanat) | Nyckelord (ämnesord)

Ulkosuomalainen, paluumuutto, työllistyminen, palvelut
Utlandsfinländare, återflyttning, sysselsättning, tjänster

Huomautuksia | Övriga uppgifter

Julkaisusta löytyy pdf-versio kotisivuiltamme www.uudenmaanliitto.fi/julkaisut.

Publikationen finns i pdf-version på vår webbplats www.uudenmaanliitto.fi/julkaisut.

Outline description of publication

Title

Paluumuuttajien työllistyminen ja palvelut. Selvitystyön raportti (*Employment and services for repatriates. Study report.*)

Author

Uusimaa Regional Council

Report Written by

Heli Halla-aho

Title of series and publication no.

Uudenmaan liiton julkaisuja E 124

Date of publication

2012

ISBN

ISBN 978-952-448-353-7 (pdf)

ISSN

1236-6811

Language of publication

Finnish

Pages

22

Abstract

Employment and services for repatriate is a study conducted by Uusimaa Regional Council in the spring 2012. The purpose of the study was to learn more about the position of the so called first-generation Finnish expatriates and repatriates in the Finnish labour market as well as the services aimed at them. In this study, a returnee is a first-generation Finnish expatriate, i.e. a native Finn who returns to Finland after some time abroad.

During 2011, a total of 9 326 Finnish citizens moved abroad while 9 065 persons returned to Finland. According to the study, the reality did not meet the expectations of the repatriates. According to many, the heavy bureaucracy and difficulties in the labour market felt overwhelming. International background and experiences were not necessarily seen as an asset in Finland. In addition, services for these people should be made more accessible and coherent.

This paper serves primarily as a discussion-opener and an inspiration for further studies in the topic.

Keywords (topic words)

Finnish expatriate, remigration, employment, services

Remarks

This publication can be found as an online PDF-version on www.uudenmaanliitto.fi/julkaisut

1. Tausta

Suomessa syntyneiden ja ulkomailla usein pysyväluonteisesti asuvien Suomen kansalaisten, eli ns. ensimmäisen polven ulkosuomalaisten määrää on vaikea arvioida, mutta eri tilastojen mukaan heitä on tällä hetkellä noin 250 000–300 000. Ulkosuomalaisten keskuudessa on paljon koulutettuja, eri alojen vahvaa kokemusta omaavia henkilöitä. Tuon olemassa olevan potentiaalin houkuttelemisen palaamaan kotimaahansa voisi olla yksi osa työperäistä maahanmuuttotyötä. Paluumuuttajat kohtaavat kuitenkin monenlaisia vaikeuksia ja yksi suurimmista kompastuskivistä on työllistyminen, sillä suomalaisuudesta huolimatta, pitkään ulkomailla asuneet, opiskelleet ja työskennelleet ovat Suomen työmarkkinoilla usein heikossa asemassa. Työllistyminen puolestaan auttaa sopeutumaan ja asettautumaan uudestaan kotimaahan.

Kuten Siirtolaisuusinstituutin vuonna 2008 valmistuneessa tutkimuksessa todetaan, Suomen työmarkkinoille palaava ulkosuomalainen tuo usein mukanaan ulkomaisen puolisonsa. Paluumuuton aiheuttama hyöty työmarkkinoille ei siis koske ainoastaan palaavaa suomalaista ja hänen ulkomailla hankittua inhimillistä pääomaansa, vaan hän voi tuoda samalla konkreettista lisätyövoimaa Suomeen.

Siirtolaisuusinstituutin vuonna 2006 tekemän kyselyn mukaan ulkosuomalaiset suhtautuvat ajatukseseen Suomeen paluusta pääosin positiivisesti, jos työpaikka, asunto ja usein ulkomaalaisen puolison työllistyminen järjestyisivät nykyistä helpommin. Vastauksista käy kuitenkin ilmi, että ulkosuomalaisten mielestä Suomessa asuvien ihmisten elämäntapa ja ihmisten välinen kanssakäyminen ovat jäykkää ja kovaa. Lisäksi useat mainitsevat,

että ulkomaalaisia tai ulkomailla asuneita suomalaisia ei arvosteta Suomessa juuri lainkaan, vaikka heillä on kansainvälistä työkokemusta ja kielitaitoa. Mainitut asiat tulevat esiin, kun asiaan tutustuu lehtikirjoitusten, kirjallisuuden ja ulkosuomalaisfoorumien kautta.

Paluumuuttoa on tutkittu suhteellisen vähän, vaikka ekspatriaattitutkimusta tehdäänkin Suomessa jonkun verran. Ehkä ajatellaan, että koska kyse on kotimaahansa palaavista syntyperäisistä Suomen kansalaisista, asiaan ei liity hankaluuksia ja asiat hoituvat helposti. Ulkosuomalaiset paluumuuttajat sijoittuvat kuitenkin aina Suomessa asuneitten kansalaisten ja maahanmuuttajien ”välimaastoon”: kansalaisuuden lisäksi kaikki muut sитеet Suomeen ovat saattaneet katketa ja asioiden hoitaminen on aloitettava käytännössä alusta, mutta koska heillä on Suomen kansalaisuus, koskevat heitä yleensä eri lait ja ohjeet kuin maahanmuuttajia. Tieto on kuitenkin hajanaista.

1.1. Käsitteitä ja tilastoja

Ulkosuomalainen

Käsitteellä ulkosuomalainen tarkoitetaan ulkomailla asuvia Suomesta muuttaneita syntyperäisiä Suomen kansalaisia sekä heidän jälkeläisiään riippumatta siitä, ovatko jälkeläiset Suomen kansalaisia tai Suomessa syntyneitä. Ulkosuomalaisen on itsensä pidettävä itseään suomalaisina (suomalaisen identiteetti).

Nykypäivänä ulkosuomalaisia yhdistävä piiri on lähinnä tietoisuus suomalaisesta taustasta ja juurista sekä pyrkimys suomalaisen identiteetin säilyttämiseen sekä lisäksi tarve pitää yllä yhteyksiä

Suomen kansalaisten maahan- ja maastamuutto 2000–2011

Lähde: Tilastokeskus

Suomeen asuinmaasta, sukupolvesta ja poliittisesta katsantokannasta riippumatta.

Paluumuuttaja

Tässä selvityksessä paluumuuttajalla tarkoitetaan ensimmäisen polven ulkosuomalaisia paluumuuttajia, eli syntyperäisiä suomalaisia, jotka ovat muuttaneet jossain vaiheessa elämäänsä ulkomaille ja palaavat sieltä kotimaahansa.

Maahan- ja maastamuutto

Yllä olevasta taulukosta näkee Suomen kansalaisten maahan- ja maastamuuton kehittymisen vuodesta 2000 vuoteen 2011. Vuoden 2011 aikana

9 326 Suomen kansalaista muutti Suomesta ulkomaille ja samana vuonna 9 065 kansalaista palasi kotimaahansa. Ei ole tietoa, lasketaanko esimerkiksi opiskelijat mukaan tilastoihin, sillä he tekevät väliaikaisen muuttoilmoituksen muuttaessaan. Näistä tilastoista ei myöskään käy ilmi, kuinka paljon Suomeen palaavista on ns. jojottelijoita, eli henkilöitä, jotka muuttavat pian takaisin ulkomaille. Viime vuosien aikana maastamuutto on ollut vilkkaampaa kuin paluumuutto, mutta ero on pieni. Tilastojen mukaan paluumuuttajien ryhmä onkin melko huomattava, eikä kyse ole vain muutamista yksittäisistä henkilöistä.

2. Selvityksen tarkoitus ja tavoitteet

Työn tarkoituksena on selvittää ns. ensimmäisen polven ulkosuomalaisten ja paluumuuttajien asemaa Suomen työmarkkinoilla sekä paluumuuttajille suunnattujen palveluita ja niiden toimimista. Paluumuuttoa prosessina ja ulkosuomalaisten paluumuuttohalukkuutta on jonkun verran tutkittu ja on todettu, että sopeutuminen, asettautuminen ja työllistyminen on usein vaikeaa ja asioiden hoitaminen monimutkaista tiedon hajanaisuuden vuoksi. Selvitystyössä on pyrkimys mennä syvemmälle mahdollisten hankaluuksien syihin. Selvityksen tärkeimmät tavoitteet ovat:

1. Kartoitetaan paluumuuttajille suunnatut palvelut ja niiden toimiminen käytännössä.

2. Paluumuuttajia käsittelevissä aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että muutto ei prosessin ole helppo. Tällä selvityksellä etsitään vastauksia siihen, mitkä ovat suurimmat paluumuuttajien kohtaamat vaikeudet ja mitä apua paluumuuttaja voisi tarvita.

3. Lisäksi etsitään ja tehdään konkreettisia toimenpide-ehdotuksia, joilla paluumuuttajien työllistymistä ja sopeutumista voitaisiin edistää.

Selvitystyön tuloksista tiedotetaan mahdollisimman laajasti Uudenmaan liiton sisällä ja myös mahdollisesti ulkopuolella. Lisäksi tuloksia on tarkoitus hyödyntää osana EXPAT-hanketta¹.

3. Menetelmät

Selvityksen menetelmänä käytettiin haastatteluja ja kyselyä paluumuuttajille.

Haastattelut tehtiin EURES- ja työvoimaneuvojille, Suomi-Seura ry:n ja Ulkosuomalaisparlamentin työntekijöille sekä sisäasiainministeriön Maahanmuuton tulevaisuus 2020 –hankkeen ja ulkosuomalaispoliittisen ohjelman valmistelijoille.

Kirjallinen, anonymi (internet-linkin kautta tapahtuva) kysely tehtiin paluumuuttajien tai potentiaalisten paluumuuttajien keskuudessa. Kyselyllä kartoitettiin henkilökohtaisia kokemuksia työllistymisen ja asettautumisen vaikeuksista. Kyselyssä ei käytetty tarkoin rajattuja kysymyksiä, vaan avovastauksien avulla koottiin vastaajien omia kokemuksia ja ajatuksia työllistymisestä paluumuuton jälkeen.

EXPAT-hankkeessa tehdään syksyllä 2012 kysely maahanmuuttajien työllistymisestä ja palveluista. Kyselyssä on mahdollisuus käyttää yhtenä vastaajavaihtoehtona paluumuuttajaa (syntyperäinen), jolloin samalla lomakkeella voidaan kerätä myös täsmällisempää tietoa. Lomaketta lähetetään erilaisten sähköpostilistojen kautta. EXPAT-hankkeen kysely ei kuitenkaan ehtinyt mukaan tähän selvitystyöhön.

Kartoitetaan aiheeseen liittyvää kirjallisuutta ja tutkimuksia, joita käytetään lähdeaineistona.

Haastatteluissa, kyselyissä ja muussa kartoitustyössä keskitytään paluumuuttajien työllistymiseen, mutta koska paluumuutto on prosessina kokonaisvaltainen, ei kaikkea muuta siihen liittyvää voi täysin sivuuttaa.

¹ EXPAT kehittää osaavan kansainvälisen työvoiman palveluita

EXPAT-hankkeella tuetaan kansainvälisen osaavan työvoiman ja opiskelijoiden asettumista keskisen Itämeren maihin.

Osaavan työvoiman saaminen ja maassa viihtyminen on tärkeä Uudenmaan ja Itämeren maiden kilpailukykyyn, työvoiman riittävyyteen ja yritysten toimintaedellytyksiin vaikuttava tekijä.

Maakuntasuunnitelman mukaisesti hanke tukee toimintaa, joka edistää uusien yritysten syntymistä, riittävää työvoiman saantia, alueen kilpailukykyä ja kansainvälistymistä sekä työssäkäyvien että opiskelevien maahanmuuttajien kotouttamista osaksi suomalaista yhteiskuntaa.

Projekti jatkuu vuoden 2013 loppuun asti. Lisätietoja: www.expatproject.info

4. Toimijat

4.1. Ministeriöt ja viranomaiset

4.1.1. Työ- ja elinkeinoministeriö

Työ- ja elinkeinoministeriö on siirtolaisuusasiain yleisministeriö, jonka toimivaltaan muun muassa kuuluu paluumuuttopolitiikan kehittäminen ja yhteensovittaminen.

4.1.2. Sosiaali- ja terveysministeriö

Sosiaali- ja terveysministeriö ja sen alainen hallinto vastaavat ulkosuomalaisten eläke-, sairaanhoito- ja sosiaalietuuksia koskevasta neuvonnasta ja tiedottamisesta.

4.1.3. Sisäasiainministeriö

Sisäasiainministeriössä on tällä hetkellä valmis- teilla jatkoa edellisen hallituksen ulkosuomalais- poliittiselle ohjelmalle (2006–2011). Tässä ohjel- massa kirjataan lähemmin hallituksen ulkosuoma- laistavoitteita.

Sisäasiainministeriössä on myös meneillään Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -hanke (www.intermin.fi/maahanmuutto2020 sekä Twitterissä: www.twitter.com/maahanmuutto), Maahanmuu- ton tulevaisuus 2020 -hankkeessa paluumuutta- jilla tarkoitetaan Suomessa asuvia ja töissä olevia maahanmuuttajia ja heidän paluutaan kotimaa- hansa. Hankkeessa määritellään Suomeen kohdis- tuvaa muuttoliikettä lähitulevaisuudessa ja linja- taan maahanmuuttoa, kotoutumistoimia, työ- markkinoita ja korkeakouluja koskevia tavoitteita. Hanke on yksi hallitusohjelman kärkihankkeita. Maahanmuuton strategia laaditaan hallituksen hy- väksyttäväksi 31.1.2013 mennessä.

4.1.4. Kela

Kela ja sen kansainvälinen osasto vastaavat ulko- suomalaisten sosiaaliturva- asioista. Kela tekee yhteistyötä muiden maiden vastaavien laitosten kanssa.

4.1.5. Opetushallitus

Opetushallitus päättää ulkomaisen tutkinnon an- tamasta virkakelpoisuudesta Suomessa. (www.oph.fi/tutkintojentunnustaminen) Alakohtaiset viranomaiset päättävät ammatinharjoittamisoikeuden myöntämisestä; tällaisia ovat esimerkiksi terveydenhuolto- ja opetusalan tutkinnot. Lisäksi yksityisen sektorin työnantajat arvioivat yleensä itse ulkomaisen tutkinnon antamaa pätevyyttä päät-

täessään työntekijöidensä valinnasta.

Akateemisesta tunnustamisesta päättävät kor- keakoulut ja oppilaitokset. Akateemisella tunnus- tamisella tarkoitetaan jatko-opinto-oikeuskelpoi- suudesta päättämistä sekä aikaisempien opintojen hyväksi lukemista.

4.1.6. TE-keskusten työvoima- ja korkeakouluneuvojat

Mahdollisesti työnhakijaksi Suomeen palaavat pa- luumuuttajat hakeutuvat lähimpään TE-toimis- toon, josta he saavat apua ja opastusta alkukartoi- tuksen jälkeen.

4.1.7. Maahanmuuttovirasto

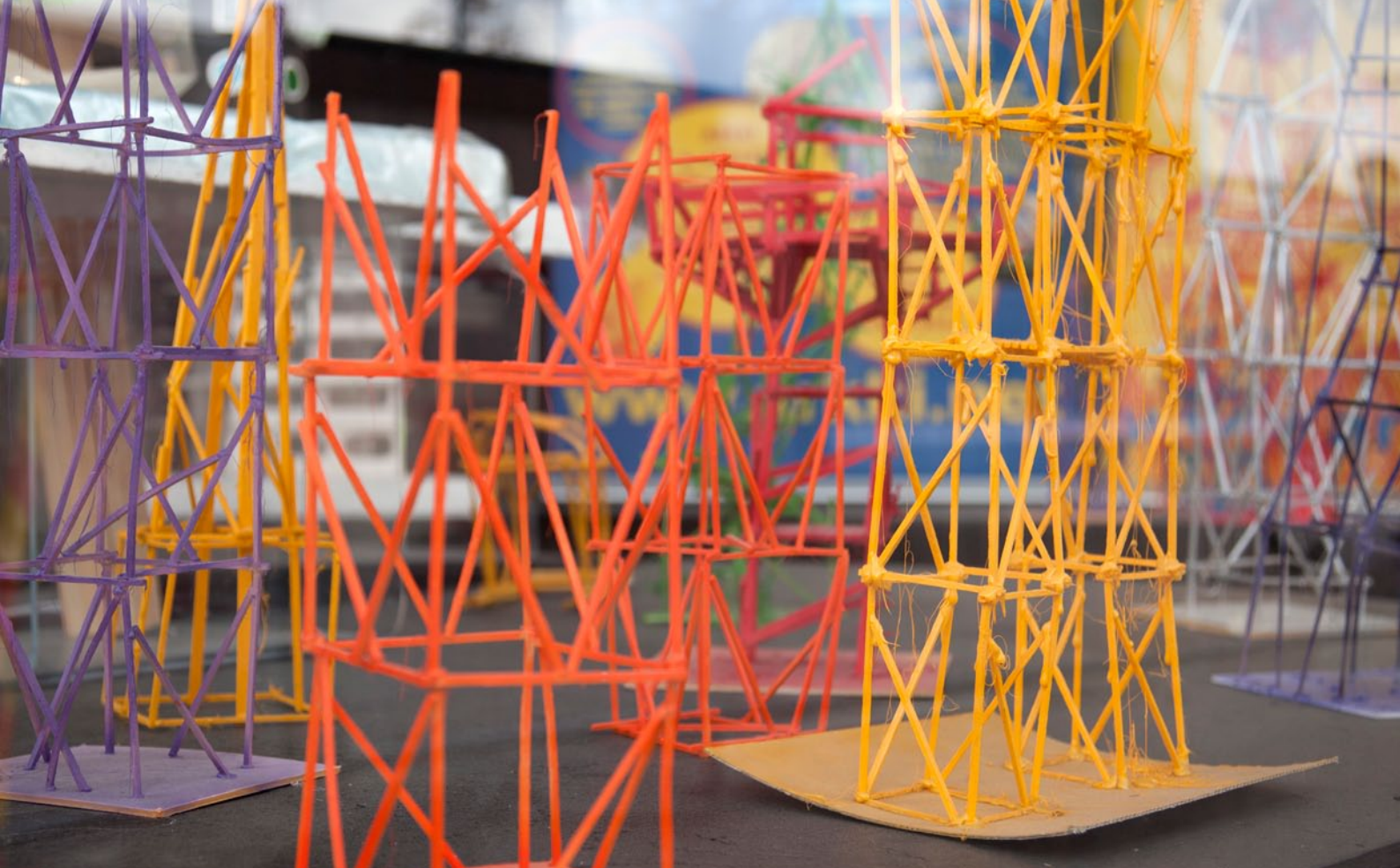
Maahanmuuttovirasto (Migri) on sisäasiainminis- teriön alainen virasto, joka käsittelee ja ratkaisee maahantuloon, maassa oleskeluun, pakolaisuus- teen sekä Suomen kansalaisuuteen liittyviä asioita. Maahanmuuttoviraston käsitteissä paluumuuttaja tarkoittaa lähinnä inkerinsuomalaisia sekä toi- sen tai kolmannen polven ulkosuomalaisia tai niitä suomalaisia, jotka ovat Suomen kansalaisuuden jostain syystä menettäneet ja tämän vuoksi tarvit- sevat esimerkiksi oleskeluluvan Suomeen.

4.1.8. Siirtolaisuusinstituutti

Vuonna 1974 toimintansa aloittanut Siirtolaisuus- instituutti on ainoa sekä muuttoliikkeiden tutki- miseen että dokumentoimiseen erikoistunut laitos Suomessa. Siirtolaisuusinstituutin pääasiallisena tehtävänä on kerätä ja tallentaa muuttoliikkeisiin ja etnisiin kysymyksiin liittyvää aineistoa, suorittaa ja edistää muuttoliikkeitä ja etnisiä kysymyksiä kos- kevaa tutkimusta, julkaista alan tieteellisiä tutki- muksia, artikkeleita ja muita julkaisuja, kehittää ja harjoittaa tehtäväalueeseen liittyvää kotimaista ja kansainvälistä yhteistyötä eri yhteisöjen kanssa se- kä ylläpitää toimialan tietopalvelua. Siirtolaisuus- instituutti on säätiöpohjainen laitos.

4.2. Järjestöt

Ulkosuomalaisten edunvalvontajärjestöistä tär- keimmät ovat Suomi-Seura ry (www.suomi-seu- ra.fi) sekä Ulkosuomalaisparlamentti (www.usp. fi). Suomen valtio on tunnustanut Suomi-Seuran Suomen ja ulkosuomalaisten väliseksi viralliseksi yhteystahoksi. Seuran hallituksessa on ulkoasiain- ministeriölle, työministeriölle ja opetusministeri- ölle varattu seuran sääntöjen nojalla paikka. Ulko- suomalaisparlamentin pysyvä sihteeristö sijaitsee

Suomi-Seura ry:ssä Helsingissä ja sen puhemiesenä toimii Suomi-Seuran puheenjohtaja Ville Itälä. Ulkосуomalaisparlamentin tehtävä on toimia vaikutuskanavana niin, että ulkосуomalaisten näkökulmat huomioidaan julkishallinnon päätöksiä tehtäessä. Ulkосуomalaisten yhteiset päätökset välittyvät ulkосуomalaisparlamentilta Suomen valtiolle ja viranomaisille. Ulkосуomalaisparlamentti on vakiintunut tärkeäksi ja varteenotettavaksi tekijäksi ulkосуomalaisyhteisössä maailman eri puolilla kuin Suomessaakin. Sisäasiainministeriö myös tukee Suomi-Seuran julkaisemaa Suomen Silta -lehteä.

Toinen ulkосуomalaisten ja paluumuuttajien tärkeä tietokanava on neljä kertaa vuodessa ilmestyvä Expatrium-lehti, johon liittyy myös www.expatrium.fi -internet-sivu. Siellä on paljon ulkосуomalaisille suunnattua hyödyllistä tietoa sekä keskustelupalsta. Expatrium-lehden ja -sivustojen kautta tavoittaa melko suuren osan ulkосуomalaisista, sillä monet ovat rekisteröityneitä käyttäjiä ja saavat muun muassa sähköisen uutiskirjeen.

Edellä mainittujen lisäksi on paljon Suomessa toimivia, pienempiä yhdistyksiä ja järjestöjä, joista osa tekee paluumuuttajatyötä maahanmuuttajatyön ohella ja osa on ns. ”been there” -klubeja, jotka tarjoavat lähinnä vertaistukea paluumuuttajille erilaisen tapahtumien muodossa. Tällaisia yhdistyksiä on esimerkiksi Suomen Paluumuuttajat SPM ry.

4.3. Yritykset

Suuret suomalaiset yritykset ovat lähettäneet työntekijöitä ulkomaankomennuksille jo vuosikymmenten ajan. Vaikka ulkomaille lähteviä työntekijöitä valmennetaan lähtöön ja paluuseen hyvin, tutkimusten mukaan ulkomaankomennus harvoin edistää työntekijän uraa. Pahimmassa tapauksessa työntekijän ura ottaa ”takapakkia” ja erään amerikkalaisen tutkimuksen mukaan 25 % ulkomaankomennukselta palanneista eroaa yhtiön palveluksesta paluun jälkeisen ensimmäisen vuoden aikana.

Viime aikoina on ollut havaittavissa muutosta yritysten toimintatavoissa. Työntekijöitä ei enää lähetetä ulkomaankomennukselle, vaan työntekijä tekee ulkomailta olevan tytäryhtiön kanssa paikallisen työsopimuksen, joka luonnollisesti vaikuttaa myös muihin käytännön asioihin, kuten esimerkiksi puolison ja lasten asemaan, verotukseen ja sosiaaliturvaan. Tällaiselta ulkomaankomennukselta palaaminen on myös verrattavissa muihin paluumuuttoihin niin byrokratian kuin mahdollisesti työllistymisen osalta, sillä Suomessa ei enää välttämättä ole työpaikkaa odottamassa. Tämä on uudenlainen toimintatapa, eikä sen laajuutta voi vielä arvioida.

Tässä selvitystyössä ei tutkita yritysten toimintatapoja, koska se tarkoittaisi yritysten omaan politiikkaan tutustumista ja sen arvioimista.

5. Yhteydenotot viranomaisiin ja muihin toimijoihin

Yhteydenotot viranomaisiin ja muihin toimijoihin oli tarkoitus toteuttaa haastatteluina. Käytännön syistä haastattelut vaihdettiin kirjallisiin kyselyihin. Viranomaisille ja eri toimijoille esitetyt kysymykset löytyvät raportin lopusta.

5.1. Suomi-Seura ry ja Ulkosuomalaisparlamentti

Suomi-Seuran edustajien haastattelussa kartoitettiin ”kenttää” tarkemmin toimijoiden osalta ja saatiin selville, mitä tietoa paluumuuttajat kaipaavat palatessaan Suomeen.

Suomi-Seura on toimittanut Takaisin Suomeen -oppaan, joka on tarkoitettu maailmalta Suomeen palaaville. Oppaassa käydään läpi pääpiirteittäin tärkeimmät asiat, jotka on otettava huomioon Suomeen palatessa, kuten rekisteröityminen Suomeen, sosiaaliturva, työn haku, verotus ja tutkintoasiat. Opas on maksullinen ja sen hinta on 8 euroa jäsenille ja 15 euroa Suomi-Seuraan kuulumattomille. Seura järjestää myös paluumuuttajien infopäiviä muutaman kerran vuodessa. Paluumuuttajien keskuudesta on tullut toive myös vertaistukiryhmästä tai tapahtumista, joissa voisi käydä läpi paluumuuttoprosessia ja sen aiheuttamia tunteita. Tällaisia tapaamisia on järjestetty ja suunnitelmassa on jatkaa niitä.

Suomi-Seuran neuvot saavat paljon yhteydenottoja paluumuuttajilta. Kysymykset koskevat niin perusasioita eli sosiaaliturvaa, verotusta, asuntoasioita, työpaikkoja ja lasten kouluasioita, kuin ulkomaalaisen puolison ja ulkomailla syntyneiden lasten mahdollisuuksia kielikursseihin. Erityisesti töihin liittyvät kysymykset koskevat kaikkea mahdollista, eli miten töitä etsitään Suomessa, minne pitää olla yhteydessä tai minkä alan töitä on Suomessa tarjolla.

Paluumuuttajien työllistymistä voitaisiin edistää esimerkiksi järjestämällä heille omaa kurssitusta, jossa käydään läpi cv:n kirjoittamista, haastatteluista jne. Joskus myös kielikurssit ovat tarpeen, sillä vaikka harva on äidinkieltään unohdannut, on monella tarvetta esimerkiksi kieliopin kertaamiseen.

Paluumuuttajat ovat maahanmuuttajien ja aina Suomessa asuneitten ”välimaastossa”, koska osaavat suomea, mutta eivät välttämättä ymmärrä järjestelmää. Ylipäättään kysymys paluumuuttajien työllistymisestä ja sen helpottamisesta on vaikea, sillä paluumuuttajat eivät ole yhtenäinen ryhmä. Perhetaustat, asuinmaat ja ulkomailla vietettyjen

vuosien määrä vaihtelevat, muiden tekijöiden lisäksi.

Tiedotuskanavat eivät aina tavoita paluumuuttajia, joten he voivat jäädä ilman tietoa siitä, mistä apua on tarvittaessa saatavilla.

5.2. TE-toimisto

Työvoimatoimistojen yhteinen internet-sivusto www.mol.fi on tarkoitettu kaikille työnhakijoille Suomessa. Sivuilta on tietoa esimerkiksi työttömän oikeuksista ja velvollisuuksista sekä työpaikkailmoituksista. Lisäksi sivuilla on työ- ja elinkeinoministeriön toimittama Suomeen työhön -opas, joka on tarkoitettu erityisesti oppaaksi maahanmuuttajille mutta myös kotimaahan palaaville. Opas on internet-sivujen maahanmuuttaja-osiossa.

Työnhakijaksi Suomeen tulevat ottavat yhteyttä lähimpään TE-toimistoon (www.mol.fi). TE-toimistot opastavat työnhaussa ja työnhakuun liittyvissä asioissa, mukaan lukien oikeudet ja velvollisuudet. Työvoimaeuvojat kertovat asioista, jotka paluumuuttajan on otettava huomioon Suomeen palatessaan. Työnhakuun liittyvissä asioissa neuvominen kuuluu työhallinnon vastuulle. Kaikkien paluumuuttajan tarvitsemien palveluiden osalta tällä hetkellä ei ole olemassa yhtä ja ainoaa palvelun tarjoajaa, vaan yhteistyötä tehdään useamman viranomaisen kesken. Näitä ovat mm. TE-toimistojen palvelutarjonta, jossa kerrotaan asiakkaan palvelutarpeen perusteella saatavilla olevista palveluista, mukaan lukien sähköiset palvelut. Paluumuuttaja tarvitsee yleensä Kelan, veroviranomaisen, maistraatin ja mahdollisesti Eläketurvakeskusten tarjoamia palveluita. Paluumuuttajille suunnattuja palveluita voitaisiin parantaa esim. viranomaisyhteistyöllä, tiedonvaihdolla sekä yhteistyökumppaneiden aloitteellisuudella ELY-keskusten ja työ- ja elinkeinoministeriön suuntaan. Myös palautetta tarvittaisiin puolin ja toisin.

TE-toimistosta saatujen vastausten perusteella paluumuuttajat tarvitsevat tietoa työnhakijaksi rekisteröitymisen edellytyksistä, oikeuksista ja velvollisuuksista sekä yleisesti TE-toimistoista saatavista palveluista. Lisäksi paluumuuttajat tarvitsevat apua työnhausta TE-toimistossa. Työvoimaneuvojilta kysytään tietoa myös siitä, mitä pitää huomioida työnhaussa, mitä todistuksia tulee esittää ja miten hakea töitä. Myös erilaiset työnhakukanavat, työmarkkinainfo, hakemuksen teko ja oman osamisen riittävyys sekä itsensä markkinointi työntantajille, vaihtoehdot sekä verkostoitumiskanavat

askarruttavat. TE-toimistoilla ei ole olemassa erillisiä työvoimapolitiittisia koulutuksia tai muita palveluita paluumuuttajille, mutta alkukartoituksen perusteella tarjotaan olemassa olevia palveluita ja opastetaan sekä suositellaan esimerkiksi työnhaakuun tai yrittäjyyteen liittyviä teemapäiviä hakijan kiinnostuksen mukaan. Paluumuuttajilla olisi varmasti tarvetta tällaisille kursseille.

Paluumuuttajien työttömyysajan kesto ja työllistyminen riippuvat mm. yleisestä työmarkkinatilanteesta, hakijan omista valmiuksista työmarkkinoilla, mukaan lukien kielitaito ja saatu koulutus sekä omat odotukset, työkokemus ja aktiivisuus. Paluumuuttajien työllistymistä voitaisiin edistää jakamalla tietoa ja mahdollisesti järjestämällä räätälöityjä kursseja ja tietoisuuksia verkostoitumiseen ja työnhaakuun sekä viranomaispalveluihin liittyen. Paluumuuttajat itse voisivat valmistautua paluuseen etukäteen hankkimalla jo ennen Suomeen tuloa sekä kehittämällä työnhakutekniikkaa ja hakemusten kirjoittamista. Lisäksi oman osaamisen markkinointia voi suunnitella jo hyvissä ajoin sekä palauttaa kielitaitoa (suomi, ruotsi), jos kieli päässyt ruostumaan.

Työvoimaneuvojen mukaan paluumuuttajan olisi todennäköisesti helpointa työllistyä, jos kielitaito ja koulutus olisivat valmiina; tällä hetkellä parhaiten työllistyy koulutetut terveydenhuollon ja opetusalan osaajat, eri palvelualoilla koulutetut työntekijät sekä peliteknologian osaajat.

Ulkosuomalaisia voitaisiin houkuttaa palaamaan Suomeen esimerkiksi räätälöidyin messuina (ns. Suomi-päivät) ja infotapahtumina jo lähtömaassa. Tarjoamalla tietoa työmarkkinoista ja työmahdollisuuksista, asumisesta ja elämisestä sekä tarjoamalla uudelleensijoittumispalveluita tie Suomeen tehtäisiin mahdollisimman vaivattomaksi ja houkuttelevaksi.

TE-hallinto uudistuu vuoden 2013 alusta ja sillä saattaa olla vaikutuksia tämänhetkiseen tilanteeseen myös paluumuuttajien osalta.

5.3. Sisäasiainministeriö ja ulkosuomalaispoliittinen ohjelma²

Euroopan Neuvosto antoi 1994 jäsenvaltioille suosituksen laatia lainsäädännöllisiä, poliittisia ja hallinnollisia toimia käsittävä ohjelma suhteiden

parantamiseksi ulkomailla asuvaan väestönsä. Suomessa ei aikaisemmin ole ollut virallista ulkosuomalaispoliittista ohjelmaa. Matti Vanhasen ensimmäisen hallituksen hallitusohjelman mukaan hallituksen tuli laatia maahanmuuttopolitiittinen ohjelma. Ulkosuomalaispoliittinen ohjelma 2006–2011 täydensi hallituksen maahanmuuttopolitiittista ohjelmaa, jonka pääpaino on työperusteisen maahanmuuton edistämiseksi. Ulkosuomalaispoliittista ohjelmaa päivitetään ja se valmistuu syksyllä 2012.

Ulkosuomalaispoliittisessa ohjelmassa 2006–2011 linjataan seuraavasti paluumuuttajista:

Politiikkalinjaukset:

Otetaan ulkosuomalaiset huomioon mahdollisina paluumuuttajina työperusteista maahanmuuttopolitiikkaa kehitettäessä

Toimenpiteet:

- Tehostetaan ulkosuomalaisille suunnattua tiedottamista paluumuuton kannalta keskeisistä seikoista yhteistyössä eri viranomaisten ja Suomi-Seuran kanssa.
- Tiedotetaan Suomessa toimiville työnantajille mahdollisuuksista ottaa palvelukseen paluumuuttajia.
- Kannustetaan ulkomailla opiskelevia palaamaan Suomeen opintojen päätyttyä tiedotamalla heille aktiivisesti harjoittelu- ja jatkokoulutusmahdollisuuksista sekä työmarkkinatilanteesta ja työmahdollisuuksista.
- Selvitetään mahdolliset paluumuuttoa hidastavat lainsäädännön ja hallintokäytännön ongelmat ja epäkohdat sekä mahdollisuudet niiden poistamiseen.

Ohjelmassa ei ole konkreettisia ehdotuksia toimenpiteiksi ja siinä todetaan, että paluumuuttajien kotoutumiseen Suomeen ei yleensä liity suurempia ongelmia.

Uuteen ulkosuomalaispoliittiseen ohjelmaan ei ole tulossa suurempia muutoksia.

² http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/10_muut/ulkosuomalaisohjelma2006.pdf

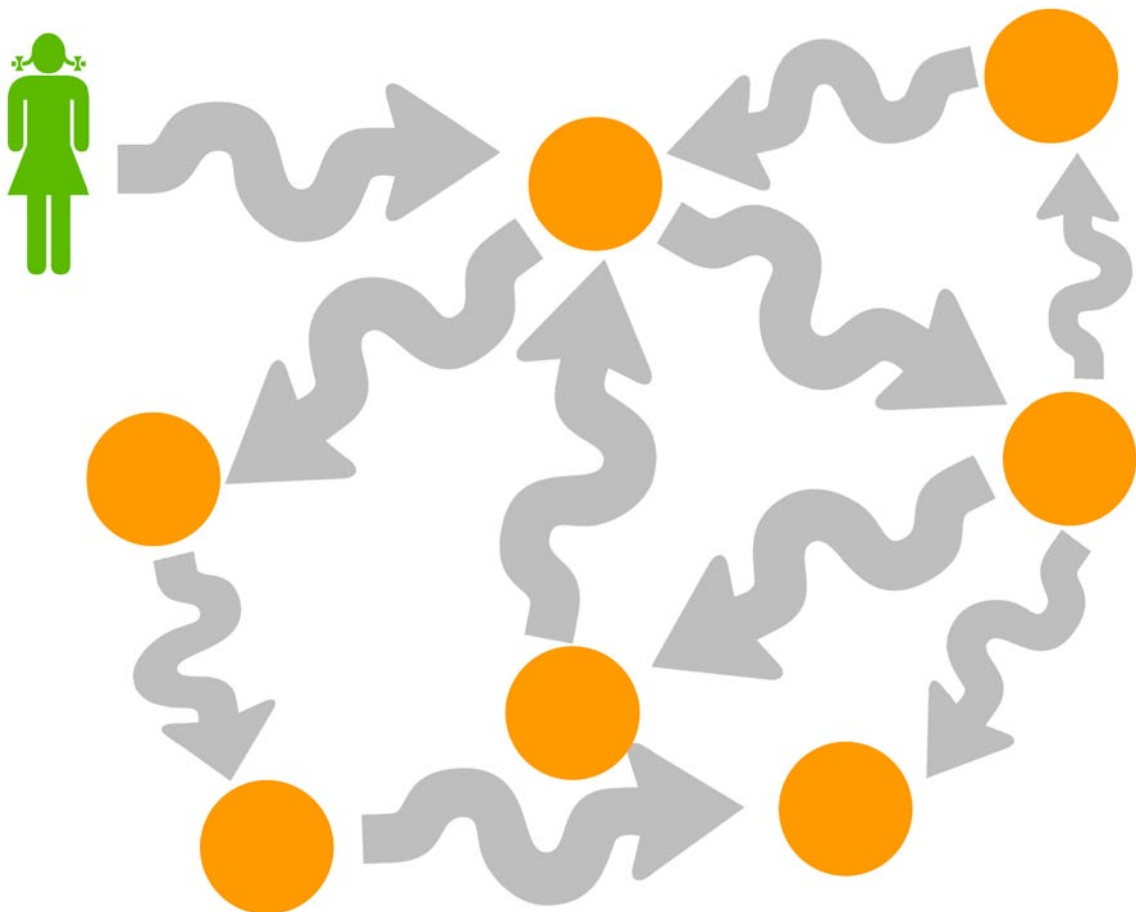
6. Kysely paluumuuttajille

Yksi selvitystyön haasteellisimmista mutta tärkeimmistä osioista oli itse paluumuuttajien kokemusten ja tarinoitten kerääminen, joka toteutettiin anonyymina webropol-kyselynä. Kyselyn tarkoituksena ei ollut tehdä tieteellistä tutkimusta tai tarkkoja tilastoja, vaan saada suuntaa siitä, mitä mieltä paluumuuttajat ovat ja vastausten perusteella tehdä päätelmiä siitä, tarvitaanko asiasta lisäselvitystä. Kyselyn vastausaika oli 22.5.–3.6.2012. Kysymyksiä oli kaiken kaikkiaan 33. Kyselyn jäsenyyksestä johtuen kaikki vastaajat eivät vastanneet kaikkiin kysymyksiin. Mikään kysymyksistä ei ollut pakollinen, joten vastausten analysointi tapahtuu aina ko. kysymykseen vastausten kesken. Analyysissä erilaiset prosenttiluvut ovat lähinnä suuntaa-antavia, sillä osa sanallisista vastauksista on pyritty muuttamaan numeroiksi ja joissain tapauksissa se oli haastavaa vastausten ollessa ”kyllä mutta ei” -tyyppisiä. Kyselyllä kuitenkin pyrittiin pääsemään numeroiden taakse ja löytämään paluumuuttajat sekä heidän kokemuk-

sensa, joita ei aina voi mitata tai kuvata numeroin ja taulukoin. Kysely oli täysin anonyymi, mutta sen lopussa oli mahdollisuus jättää vastaajan yhteystiedot mahdollista henkilökohtaista jatkohaastattelua varten. Kukaan ei ilmoittautunut vapaaehtoiseksi haastateltavaksi. Kysymyssarja on raportin lopussa.

Kyselyä levitettiin useiden eri kanavien kautta, esim. Facebookissa omien verkostojen kautta, Uudenmaan liiton, Suomi-Seuran, Jolly Dragonin, Ulkосуomalaisparlamentin ja Minun Suomen on kansainvälinen -fanisivujen sekä Paluumuuttajatryhmän kautta. Lisäksi linkkiä levitettiin ainakin Suomen paluumuuttajat SPM ry:n sekä Unkarin suomalaiset -yhdistyksen sähköpostilistan kautta, Twitterissä sekä LinkedInissä erilaisten expatryhmien sivuilla. Kyselyn linkkiä on myös pyydetty jakamaan mahdollisuuksien mukaan omille verkostoille.

Kyselyyn vastasi määräaikaan mennessä 48 henkilöä ja vastauksista käyttökelpoisia oli 47. Lisäksi kyselyä oli käyty klikkaamassa yhteensä 344

kertaa. Vastaajista nuorin oli 23-vuotias ja vanhin 66 vuotta. Vastaajien keski-ikä oli noin 38 vuotta. Vastaajien joukossa oli muutama ylioppilas tai muun keskiasteen tutkinnon suorittanut, mutta suurimmalla osalla oli vähintään alempi korkeakoulututkinto. Yleisesti ottaen vastaajat olivat kouluttautuneita ja monella oli useampikin tutkinto. Lyhyin ulkomailla vietetty aika oli noin vuosi, pisin 38 vuotta. Ulkomailla asumisen syyt olivat moninaisia, seikkailun halu, työt, opiskelu, perhe-syyt, puolison työkomennus ja näiden eri variaatiot. Kolmea vastaajaa lukuun ottamatta kaikki olivat palanneet Suomeen vuosien 2006 ja 2012 välillä. Lisäksi kaksi vastaajaa vasta valmisteli paluuta Suomeen tämän vuoden aikana. Muita taustatietoja, kuten kotipaikkaa, sukupuolta tai maata, jossa oli asunut, ei kysytty. Vastausten perusteella voi kuitenkin päätellä, että suurin osa vastaajista on naisia ja jotkut olivat asemamaansa maininneet vastauksissaan muissa yhteyksissä.

Syyt Suomeen paluuseen ovat yhtä moninaisia kuin ulkomailla asumisenkin: parisuhteen päättyminen, opiskeluiden tai työsopimuksen loppuminen, työpaikka Suomessa, lasten koulunkäynti tai armeija, iäkkäät vanhemmat jne. Myös koti-ikävä tai yksinkertaisesti halu palata juurille mainittiin useampaan otteeseen.

6.1. Työllistyminen

Vastaajista 22:lla (47 %) oli työpaikka valmiina Suomeen palatessaan. Moni palasi entiseen työpaikkaansa, mutta vastaajista 12 oli löytänyt työpaikan hakemalla ulkomailla käsin ja käymällä Suomessa haastattelussa.

Vastaajista 25:lla ei ollut työpaikkaa Suomeen palatessaan ja heistä 12 oli ollut Suomeen palattuun työttömänä alle 6 kuukautta. Osa työllistyneistä oli ottanut melko pian vastaan erilaisia lyhytaikaisia töitä jotka eivät vastanneet heidän koulutustaan. Lisäksi yhdellä vastaajalla oli ollut työpaikka valmiina Suomeen palatessa, mutta oli pian sen jälkeen joutunut työttömäksi ja työttömyys oli jatkunut lähes kaksi vuotta. Osa vastaajista oli aloittanut opinnot Suomeen palattuaan tai työnhaku oli muista syistä siirtynyt.

Vain neljä vastaajaa 25:sta oli saanut apua työn hakemiseen esimerkiksi työvoimatoimistosta, mutta heistäkin osa oli sitä mieltä, ettei siitä ollut hyötyä tai apu ei ollut sellaista, mitä olisivat toivoneet tai tarvinneet. Moni ei ollut saanut tai pyytänyt apua ollenkaan. Muut vastaajat eivät olleet hakenneet tai saaneet apua työnhakuun, tosin moni oli löytänyt työn ystävän tai tuttavien kautta.

Kysyttäessä lähetettyjen työhakemusten määrää

vaihtelu oli suurta. Vain viisi vastaajaa oli lähettänyt alle 10 työhakemusta ja suurin lähetettyjen hakemusten määrä oli 2000. Jos kaikki työhakemukset lasketaan mukaan, eli myös hakemukset joita oli lähetetty ennen paluuta, on keskimääräisten lähetettyjen työhakemusten määrä 127. Jos laskelmista jätetään pois vasta muuttoa suunnittelevat sekä luku 2000, mutta otetaan mukaan kyselyn lopussa tarinansa kertoneen myöhemmin työttömäksi joutuneen hakemukset, saadaan keskiarvoksi luku 45. Luku saattaa olla kuitenkin suurempi, sillä vastauksissa oli mainintoja ”yli” ja ”vähintään” ja lisäksi vastausta ”Hyvin monta! En pysy enää laskuissa” ei pysty muuttamaan numeeriseksi, jotta sen voisi laskea mukaan keskiarvoon. Kysymykseen vastanneista 63 % (yhteensä 15 vastaajaa) ei ollut löytänyt työtä mitä haluaa tehdä, minkä perusteella voidaan tehdä varovaisia arvioita siitä, että myös osa nopeammin työllistyneistä on ottanut vastaan työn, jota ei välttämättä haluaisi tehdä.

Kysyttäessä, minkä vastaajat kokivat työnhaussa vaikeimmaksi, mainittiin usein suomalais-ten verkostojen ja suosittelijoiden puute. Samoin mainittiin ulkopuolisuuden tunne ja se, että suomalaisuudesta ja äidinkielestä huolimatta ei enää tiennytäkään, mitä hakemukseen pitää kirjoittaa tai miten haastatteluun pitää pukeutua tai käyttäytyä, jotta ei ole liian virallinen tai rento. Paljon kerrottiin myös kokemuksia siitä, kuinka ulkomaista koulutusta tai työkokemusta ei arvosteta Suomessa. Vaikeutena koettiin myös suomalaisten asenteellisuus ja vastenmielisyys ulkosuomalaisia paluumuuttajia kohtaan. Kielitaidosta tai muusta kokeemuksesta ei oltu kiinnostuneita.

Vastauksista poimittua:

”Ulkomaantyökokemuksesta ei ole todellista hyötyä Suomen työmarkkinoilla. Työnantajilla ei ole realistista käsitystä ulkomaalaisista työpaikoista ja työtehtävistä eikä niiden tuoman kokemuksen merkityksestä. Kielitaidosta ei ole mitään hyötyä jos ei ole suomalaista työkokemusta, ehkä jos olisi ollut kauppa korkeasta tutkinto niin sitten.”

”Ulkomailla vietetty aika koetaan aukoksi CV:ssä. Opittujen asioiden määrä, vapaaehtoistyö tms. ei suomalaisten työnantajien mielestä ole työn tekemistä tai työkokemusta.”

”Silloin ja ehkä vieläkin, kaikkea standardista poikkeavaa vierastettiin. Ei ymmärretty koulutustaastaani, vaikka olinkin tutkintoni rinnastuttanut. Maailmalla kulkijaa pidettiin levottomana. Kansainvälisen taustan ja kokemuksen arvoa ei tunnustettu, vaikka samalla moni yritys haikaili ulkomaiden markkinoille.”

Työhaussa vaikeimmaksi koetaan usein suomalaisten verkostojen ja suosittelijoiden puute.

"Että saisin vakuutettua ulkomailla saadun työkokemuksen olevan arvokasta ja että tarkoitukseni oli jäädä Suomeen pysyvästi."

"Vähäteltiin osaamista, tuntui että ulkomaalaiselle tutkinnolle taikka työkokemukselle ei annettu mitään arvoa."

Kysyttäessä perusteluita, miksi vastaajat eivät olleet saaneet hakemaansa työpaikkaa, oli vastauksena ollut tavallisten "toisella kandidaatilla oli enemmän kokemusta" -tyyppisten vastausten lisäksi "kotimaan työkokemus ei ole riittävä" ja "[ulkomailla suoritettu] pätevyys ei ole Suomessa minäkään arvoinen" -kommentteja. Eräälle vastaajalle oli rekrytointikonsultti todennut, että "on varmasti hankala etsiä töitä koska ei ole suomalaista tutkintoa eikä vuosiin Suomesta työkokemusta". Vastauksista voi myös lukea vaihtelevista pätkätöistä, työttömyydestä ja "hanttihommista".

17 vastaajaa oli suorittanut ulkomailla ammatillisen tai korkeakoulututkinnon. Heistä neljä oli hakenut tutkintoonsa tunnustamista opetushallitukselta. Tunnustamista hakeneista vain yksi oli kokenut siitä olevan hyötyä saadessaan virallisen pätevyyden alallaan Suomessa. Vastanneista 10 koki ulkomaisesta tutkinnosta olevan haittaa työhaussa Suomessa ainakin vähän. Vastaajien joukossa oli sellaisia, joilla on myös suomalainen tutkinto tai eivät olleet vielä olleet tekemisissä asian kanssa, jonka vuoksi he eivät osanneet arvioida asiaa. Vain kaksi vastaajaa koki ulkomaisesta tutkinnosta olleen hyötyä työhaussa Suomessa.

6.2. Kansainvälisen kokemuksen ja kielitaidon hyödyntäminen

Vastaajista suurin osa oli voinut hyödyntää kieli-taitoaan tai kansainvälistä osaamistaan Suomeen paluun jälkeen. Usealla se tarkoitti työtekoa englannin kielellä tai toimimista yhteistyössä aikaisemman asemamaan yritysten tai viranomaisten kanssa. Osa vastaajista oli voinut hyödyntää taitojaan esimerkiksi vapaaehtoistyössä tai maahanmuuttajia auttaessaan.

6.3. Palvelut

Kyselyssä palveluilla tarkoitetaan esimerkiksi työvoimapalveluita, Kelaa, verohallintoa jne. joita tarvitaan normaalissa arkielämässä.

Tarvitsemansa palvelut vastaajat olivat löytäneet lähinnä internetistä ja kysymällä ystävil-tä. Tieto piti kuitenkin etsiä itse, ja jos ei osannut kysyä oikeita asioita, ei niistä myöskään kerrottu. Tämä on tärkeä asia huomata, sillä vaikka kyse on Suomen kansalaisista, he ovat olleet poissa vuosia tai vuosikymmeniä, jona aikana moni asia on muuttunut tai unohtunut. Paluumuuttajien läpikäymä prosessi onkin usein verrattavissa maahanmuuttajien tilanteeseen, jolloin lähes kaikki on opeteltava ja etsittävä alusta. Maahanmuuttajille asioista kuitenkin usein kerrotaan automaattisesti, kun tiedetään, että asiat ovat heille uusia tai outoja, mutta paluumuuttajan ajatellaan usein tietävän asiat jo entuudestaan. Palveluntarjoaja ei vain tule ajatelleeksi tätä näkökulmaa.

Vastaajien kommentit palveluiden löytämisestä ja hoitamisesta olivat melko ristiriitaisia. Yhdellä vastaajalla asiat olivat sujuneet hyvin Kelan kanssa, mutta verottajan kanssa ei ollut toiminut mikään, toisella toinsinpäin. Yksi koki asiat hankalaksi, toisen mielestä viranomaisten toiminta on jähmeää ja hidasta, kolmas oli saanut erinomaista ja huippuhyvää asiakaspalvelua. Kyselyyn tulleissa vastauksissa on myös kommentteja siitä, kuinka on jouduttu viranomaisten ”pompoteltavaksi”, kun eri virkailijat antavat eri käyntikerroilla samoihin asioihin erilaiset ohjeet. Kysyttäessä positiivisia tai negatiivisia kokemuksia asioiden hoidossa negatiiviset vastaukset koskivat lähinnä suomalaista yhteiskuntaa ja kulttuuria: byrokratiaa, asuntojen hintojen nousua, terveydenhuollon laatua tai suomalaisten luonteenpiirteitä. Tämä kuvastaa ennemminkin paluumuuttajan kokeman kulttuurishokin vaikutuksia kotimaahan palattua.

Vastauksista poimittua:

”Repatriaattina on 2. luokan kansalainen. Aukko työelämässä, aukkoja sairausvakuutusmaksujen maksussa Suomeen, itse on epävarma instanssien toiminnasta ja mikäli jokin asia oli epäselvä, sen selvittäminen netistä tai asiakaspalvelijalta tai molemmista oli hankalaa. Kaikissa asioissa soveltaminen on avainsana. Jokaisen paluu on erilainen, tilanne eri, olosuhteet joissa on ollut ja joihin palaa hyvin monimuotoiset. Siksi myös tietoa on hankala itse löytää ja asiakaspalvelijatkin ovat epätietoisia oikeista toimintatavoista.”

Huomionarvoista on, että vaikka tarvittavan tiedon löytäminen koettiin ylipäätään helpoksi ja vain 13 vastaajaa koki sen vaikeaksi, silti 29 henkilöä (eli 62 % kysymykseen vastanneista) olisi tarvinnut tai toivonut saavansa apua asioiden hoitamiseen ja paluumuuttoon ylipäätään. Apua olisi tarvittu yleisissä asioissa, kaikessa muuttoon liittyvässä ja Suomeen sopeutumisessa. Monessa kommentissa mainittiin ”yleinen internet-sivusto”, josta löytyisi

tarvittavat tiedot ja linkit, missä pitää hoitaa mitäänkin, myös esimerkiksi sen mukaan, onko asunut vaikkapa EU:n alueella tai EU:n ulkopuolella. Mainittiin myös asiantuntevan avun tarve, joka osaisi auttaa yksilönä, erilaisen taustan omaavana kansalaisena. Eniten apua olisi vastausten perusteella tarvittu juuri työnhaussa, eli kuinka kirjoittaa cv, mistä ja miten töitä pitää ja voi hakea. Erityisesti paluumuuttajille suunnattuja työnhaun kursseja ja rekrytointipalveluita kaivattiin. Kaivattiin ”työnhaun kielenhuoltoa” sekä tietoa ulkomailla suoritettujen opintojen hyväksi lukemisesta ja vastaavuudesta Suomessa. Yleisesti kaivattiin infopaketteja kaikesta, mitä paluumuuton yhteydessä täytyy ja on hyvä ottaa huomioon. Toki paluumuuttajat tietävät, että heidän itsensä täytyy olla aktiivisia eikä tietoa tulla heille kotiin tarjoamaan, mutta moni ei ollut saanut tietoa edes kysyessäänkään tai saatu tieto oli vähintään ristiriitaista tai väärää. Rinnastamista suoraan maahanmuuttajiin kuitenkin vierastetaan. Mainittiin myös, että käsite paluumuuttaja ei ole aivan selvä kaikille. Viranomaisten suhtautumista paluumuuttajiin pidettiin kielteisenä ja ynseänä. Vastauksissa pohdittiin lisäksi, miten henkilöstöalan ihmisten ennakkoluulot ja negatiivisuuden asenteen kansainvälistä kokemusta kohtaan voisi muuttaa myönteiseksi.

Kysyttäessä kokemuksista yleisesti työllistymisestä tai paluumuuttajille suunnatuista palveluista Suomessa, on viesti selvä:

”En tiedä mitä paluumuuttajille suunnatut palvelut ovat. Onko niitä? Esim. Kela tarjoaa palveluja kaikille, ei erityisesti paluumuuttajille. Onko olemassa paluumuuttajille tarkoitettua infoa tai palveluita? Kuinka tai miten tästä tiedotetaan?”

”Onko niitä?”

”Niitä tarvitaan ja ne olisi hyvä löytää helposti.”

”En ole kokenut että täällä olisi erityisesti olemassa minkäänlaisia palveluita paluumuuttajille erikseen.

Huonot kokemukset... ei ollut apua missään."

"En osannut etsiä tietoa paluumuuttajista ja koen, että olisin tarvinnut tukea, sillä kulttuurishokin kokee myös kotimaahansa palaava."

"Kaikkien viranomaisten tulisi ymmärtää, että vaikka onkin suomalainen ja puhuu Suomea, ei välttämättä ymmärrä miten asiat täällä hoituvat. Maahanmuuttajia on niin monenlaisia."

"Työllistyminen IT-alalla Suomessa oli helppoa, joten tämän suhteen en voi moittia ketään tai mitään, mutta paluumuuttajille suunnattuja palveluita en nähnyt missään kun niitä eniten tarvitsin joten tämän asian "mainostuksessa" tulisi tehdä parannus."

"Minulla ei ole kokemuksia paluumuuttajille suunnatuista palveluista, en edes tiennyt/tiedä mitä ne ovat ja mistä niitä löytäisi vaikka olet nyt asunut kohta viisi vuotta Suomessa paluuni jälkeen."

"Työllistyminen oli helppoa, koska onnistuin saamaan työpaikan ulkomailta käsin. Paluumuuttajille suunnatuista palveluista olisin kyllä kiinnostunut kuulemaan enemmänkin, sillä tähän mennessä en ole niihin törmännyt. Liekö syy huonossa tiedotuksessa?"

"Työllistyminen on täysin oman aktiivisuuden varassa, toki eväitä olen saanut kurssilta joka oli suunnattu yleisesti työnhakijoille. Paluumuuttajille suunnattuja työnhakupalveluja tai kursseja ei ole erikseen tarjolla. Tai minä ainakaan en ole näistä tietoinen."

"Palveluja en ole juurikaan nähnyt, kuullut tai löytänyt."

"En ole törmännyt (enkä tiedä), että paluumuuttajille olisi kohdennettuja työllistymispalveluja. Tähän asti kaikki on perustunut omaa aktiivisuuteen."

Toki positiivisiakin kokemuksia on:

"Suomeen kannattaa tulla vaikka ei heti saa kokopäiväistä työtä. Kun työnantaja huomaa kuinka paljon on annettavaa, saa liikaakin työtä."

Mutta pyydettyä vapaasti kokemuksia työllistymisestä tai paluumuuttajille suunnatuista palveluista 22:sta kysymykseen vastanneesta yli 15:llä oli mielessään juuri negatiivisia kokemuksia ja ajatuksia aiheesta. Erityisesti toivottiin avointa suhtautumista erilaisten, monimuotoisten taustojen omavia paluumuuttajia kohtaan.

6.4. Vastajien omia ajatuksia

Kysymykseen "millä ulkosuomalaisia voitaisiin houkutella palaamaan Suomeen?", vastaus yleensä oli työllistyminen ja työn löytäminen.

Vastausten joukossa oli myös konkreettisia ehdotuksia, joiden avulla Suomeen palaaminen voitaisiin tehdä edes astetta houkuttelevammaksi. Näistä yksi oli yritysneuvonta, sillä yksityisyrittäjyys on yksi varteenotettava vaihtoehto paluumuuttajalle työllistyä Suomessa. Ehdotettiin myös esimerkiksi TE-toimistoon perustettavaksi kansainvälistä yksikköä, jossa kannustettaisiin paluumuuttoon. Lisäksi painotettiin mukana muuttavan ulkomaalaisen puolison työ- ja opiskelumahdollisuuksien parantamista.

Tärkeänä pidettiin myös selkeiden ohjeiden laatimista niin paluumuuttajille kuin viranomaisillekin, ettei tarvitse kulkea edestakaisin eri viranomaisten välillä. Tähän liittyy myös eri viranomaisten, erityisesti työvoimaneuvojien opastaminen ymmärtämään paremmin eri maissa suoritettuja tutkintoja.

Yleisesti koettiin ristiriitaiseksi virallisessa puheessa toistuva ulkomaalaisten osaajien houkuttelevuus Suomeen ja toisaalta kansainvälistyneiden suomalaisten osaamisen vähäinen arvostus. Monella palaajalla oli kokemuksia siitä, että asenteet ulkomailta hankittua osaamista, uusia näkökulmia tai malleja kohtaan ovat "uskomattoman kammottavia". Eräs vastaaja oli saanut kommentin, kuinka "palaavat expatit ovat yrityksille ongelmajätettä".

7. Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset

Paluumuuttajille tehdyn kyselyn perusteella maahanmuuttoa, työvoimapalveluita sekä osin työttömyys- ja sosiaaliturvaa koskeva lainsäädäntö on ristiriitaista eikä lakeja ja sääntöjä sovelleta yhdenmukaisesti. On tilanteita, joissa paluumuuttajat rinnastetaan maahanmuuttajiin ja tilanteita, joissa noudatetaan suoraan Suomen kansalaisia koskevia lakeja. Samanaikaisesti on olemassa lakeja, jotka koskettavat vain niitä, jotka ovat olleet pois Suomesta tietyn ajanjakson. Tilanteen tarkempi kartoittaminen ja laajempi yhteisten käytäntöjen luominen on tarpeen. Selvitystyön aikana ei selkeytynyt, mikä viranomaisen on vastuussa paluumuuttajille suunnatuista palveluista. Jos vastuuviranomainen on olemassa, on tämän tiedon oltava selkeämmin saatavilla. Jos vastuuviranomaista ei ole nimetty, sen nimeämistarvetta on selvittävä.³

Kyselyn perusteella paluumuuttajat kaipaavat erityisesti apua työllistymisessä. TE-toimistojen apuun ei oltu erityisen tyytyväisiä, vaan kaivattiin yhtenäisiä käytäntöjä, henkilökohtaista neuvontaa ja huomioimista yksilönä. Tältä osin paluumuuttajien ja työvoimaneuvojien tavoitteet olivat yhtenevät, vaikka viranomaiset eivät täysin voineet tavoitteisiin vastata.

Mahdollisuutena paluumuuttajien työllistymiseen nähtiin jo olemassa olevat työllistymiskurssit, joilla kerrataan työhakemuksen ja ansioluettelon laatimista, harjoitellaan haastattelutilanteita sekä kartoitetaan hakijan vahvuudet ja heikkoudet. Näihin kursseihin kuuluu usein työelämän harjoittelujakso. Harjoittelujakson voi jakaa useampaan lyhyeen harjoitteluun eri yrityksissä, jolloin on mahdollisuus tutustua eri aloihin ja yrityksiin.

Tällaisilta kursseilta on työllistytty suhteellisen hyvin, joten niitä kannattaa järjestää myös jatkossa. Paluumuuttajat tarvitsevat apua suomen kielen taidon kohentamisessa, sillä vaikka äidinkieli harvoin unohtuu, on kieliopin kertaaminen monelle tarpeen. Tällaisen lyhyen kielenhuolto-osion lisääminen kurssin sisältöön on varmasti hyödyllistä. Kurssien järjestämisen lisäksi niistä on tiedotettava paluumuuttajille entistä tehokkaammin.

Työvoimahallinnon internet-sivuille toivotaan erillistä paluumuuttaja-osiota, josta löytyisi perustietoa paluumuuttajaa koskevista käytännöistä ja lainsäädännöstä, esimerkiksi työnhakijaksi ilmoittautumisesta tai työttömyysturvan siirtämisestä toisesta EU/ETA-maasta Suomeen.

Suomi-Seuran toimittama Takaisin Suomeen -opas on kattava tietopaketti paluumuuttajille. Siitä pitää tiedottaa laajemmin ja tehdä se näkyvämmäksi, sillä kyselyn perusteella moni paluumuuttaja ei ole siitä tietoinen, vaikka olisi sitä kaivannut. Ainakin viranomaisten – TE-toimistot, Kela, verottaja jne. – tulisi olla tietoisia oppaasta, jotta se tavoittaisi paluumuuttajat mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Myös Suomi-Seuran olisi hyvä lisätä oppaan markkinointia eri kanavilla.

Työnantajille ja alalla toimiville rekrytointiyrityksille hyvä suositus on pysähtyä hetkeksi miettimään omaa toimintaansa ja strategiaansa. Mistä todella johtuu, että expattien asema paluun jälkeen yrityksissä on usein huonompi kuin ennen komennukselle lähtöä ja miksi paluumuuttajien kansainvälistä kokemusta vierastetaan eikä oivalleta mahdollisuutta tilaisuuteen, jossa kaikki hyötyisivät.

³ Selvityksen valmistumisen jälkeen on selvinnyt, että paluumuuttajia koskevissa asioissa vastuuministeriö on sisäasiainministeriö, joka on maahanmuuton yleisministeriö.

8. Yhteenveto

Usean vuoden ulkomailla asumisen jälkeen paluu kotimaahan ei välttämättä suju helposti. Moni asia on muuttunut vuosien varrella ja myös ihminen itse muuttuu. Sekä paluumuuttaja että kotimaassa olevat ihmiset pitävät Suomen kansalaisen paluuta ongelmattomana. Paluumuuttaja kohtaa kulttuurishokin lisäksi hankaluuksia työllistymisessä ja asioiden hoidossa.

Tärkeää on, että paluumuuttaja on aktiivinen ja etsii tietoa, mutta yhtä tärkeää on löytää oikeanlaista apua ja neuvoja sekä tulla huomioituksi yksilönä. Paluumuuttajat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä, joilla kaikilla on erilainen tausta ja jokaisen tilanne on erilainen.

Tarvitaan muutosta asenteissa. Suomen rajojen ulkopuolella vietetty aika ei voi olla aukko cv:ssä. Kaikki työ ja kokemus on arvokasta. Ulkomailta suoritetuista opinnoista voi pyytää lisätietoja ja käännöksiä tutkintotodistuksista. Tarvittaessa voi ottaa yhteyttä opintojen suorituspaikkaan ja tarkistaa tietojen paikkansapitävyyden. Paluumuuttajat ovat Suomelle toistaiseksi hyödyntämätön voimavara.

Moni ulkosuomalainen on valmis palaamaan Suomeen, mutta jokainen toivoo olevansa tervetullut ja arvostettu siellä, missä asuu ja elää.

Liite: Haastattelukysymykset

Haastattelukysymyksiä viranomaisille ja muille toimijoille:

Suomi-Seura

- Minkälaista apua ja neuvoja paluumuuttajat kaipaavat Suomeen tullessaan?
- Miten paluumuuttajien työllistymistä voitaisiin edistää?
- Miten paluumuuttajille tarjottavia palveluita voitaisiin edistää?
- Miten paluumuuttajien kansainvälistä kokemusta ja kielitaitoa voitaisiin hyödyntää Suomen työmarkkinoilla?
- Millä osaamisprofiililla paluumuuttajien olisi helpointa työllistyä Suomessa?
- Mitä paluumuuttajat itse voisivat tehdä edistääkseen omaa työllistymistään?
- Miten ulkosuomalaisia voitaisiin houkutella palaamaan Suomeen esimerkiksi osana työperäistä maahanmuuttoa?

Kysymyksiä työvoimaneuvojalle

- Mitä palveluita työvoimaneuvojat tarjoavat paluumuuttajille?
- Kenen vastuulle paluumuuttajien neuvonta kuuluu?
- Mikä taho palvelut tuottaa?
- Mitä nämä palvelut ovat? Kenelle niitä tarjotaan?
- Onko paluumuuttajien työllistymisessä eroja muihin suomalaisiin verrattuna (esim. onko työttömyysajoissa eroja?)
- Minkälaista apua ja neuvoja paluumuuttajat kaipaavat Suomeen tullessaan ja työpaikkaa hakiessaan?
- Miten paluumuuttajien työllistymistä voitaisiin edistää?
- Miten paluumuuttajille tarjottavia palveluita voitaisiin edistää?
- Miten paluumuuttajien kansainvälistä kokemusta ja kielitaitoa voitaisiin hyödyntää Suomen työmarkkinoilla?
- Millä osaamisprofiililla paluumuuttajien olisi helpointa työllistyä Suomessa?
- Mitä paluumuuttajat itse voisivat tehdä edistääkseen omaa työllistymistään?
- Miten ulkosuomalaisia voitaisiin houkutella palaamaan Suomeen esimerkiksi osana työperäistä maahanmuuttoa?
- Onko työvoimatoimistoilla olemassa erillisiä koulutuksia tai muita palveluita paluumuuttajille?
- Olisiko paluumuuttajilla tarvetta tällaisille palveluille (kokemuksen perusteella)? Mitä ne voisivat olla?

Sisäasiainministeriö

- Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -hankkeen kuuluisia paluumuutto-asian tiimoilta

- Ulkosuomalaispoliittisen ohjelman seuranta ja valmistelu
- Mitä näille asioille kuuluu? Mitä tapahtuu? Mitä hanke ja ohjelma sisältävät? Kuka seuraa? jne. + mahdollisesti yllämainittuja kysymyksiä

Kysymykset ja ohjeet ulkosuomalaisille/paluumuuttajille:

Paluumuuttajien työllistyminen ja palvelut

Oletko palannut Suomeen pitemmän ulkomailla asumisen jälkeen? Haluaisitko kertoa kokemuksistasi? Voit olla opiskelija, komennuslainen tai "omatoimi-expat", sillä ei ole merkitystä, mikä on sinut maailmalle vienyt, vaan tärkeämpää on, että olet palannut maailmalta Suomeen.

Teemme Uudenmaan liitossa selvitystyötä paluumuuttajien työllistymisestä ja heille suunnatuista palveluista Suomessa. Paluumuuttajilla tarkoitamme tässä selvityksessä syntyperäisiä suomalaisia eli ns. ensimmäisen sukupolven ulkosuomalaisia paluumuuttajia.

Selvityksen puitteissa teemme viranomaishaastatteluja ja sen lisäksi haluaisimme kuulla paluumuuttajien omakohtaisia kokemuksia ja ajatuksia aiheesta. Selvityksen tuloksia on tarkoitus hyödyntää osana maahanmuuttajien palveluita tukevaa hanketta sekä mahdollisesti muissa yhteyksissä. Toivomme vastuksia mahdollisimman moneen kysymykseen, mutta kaikki saamamme tieto on meille yhtä arvokasta ja tärkeää. Kaikkia vastauksia ei käsitellä selvitystyön tässä vaiheessa, mutta pyrimme työstämään niitä myöhemmin lisää.

Kysely on täysin anonyymi.

Vastausaikaa on sunnuntaihin 3.6.2012 saakka.

Lisätietoja antaa suunnittelija Heli Halla-aho, heli.halla-aho(a)uudenmaanliitto.fi, puh. 040 - 140 5590

Taustatiedot:

1. Ikäsi
2. Koulutuksesi
3. Ulkomailla vietettyjen vuosien määrä yhteensä
4. Ulkomailla asumisen syy? (Opiskelu, työ, perhesyyt tms.)
5. Milloin olet palannut Suomeen?
6. Miksi palasit Suomeen?

Työllistyminen:

Seuraava osio sisältää kysymyksiä työllistymisestä Suomessa paluumuuton jälkeen.

1. Oliko sinulla työpaikka tiedossa jo palatessasi Suomeen?
2. Millä tavalla sait työpaikan ennen Suomeen paluutasi (hakemalla ulkomailta käsin, palasit samaan työhön/yritykseen, missä olit ennen muuttoa tms.)?
3. Jos työpaikkaa ei ollut tiedossa, kuinka kauan työn löytymiseen meni?

4. Saitko apua työnhakuun? Mistä? Minkälaista?
5. Kuinka monta työhakemusta lähetit? (Arvio)
6. Löysitkö sitä työtä, mitä haluat tehdä?
7. Minkä koint vaikeimmaksi työn etsimisessä?
8. Jos et saanut hakemiasi työpaikkoja, oletko kysynyt tai saanut perusteluita sille, miksi sinua ei valittu? (Voit kertoa saamiasi perusteluita.)

Palvelut:

Seuraavaksi kysymme palveluista ja kokemuksista eri palveluista paluumuuton jälkeen. Palveluilla tarkoitamme esimerkiksi työvoimapalveluita, Kelaa ja muita viranomaisia.

1. Millä tavalla löysit tarvittavat palvelut (Kela, työvoimatoimisto ym.) Suomeen palattuasi? Käytitkö esimerkiksi internetiä apunasi tai saitko jostain neuvoja, mitä piti tehdä ja minne piti ottaa yhteyttä?
2. Palattuasi Suomeen, saitko tarvittavat tiedot (Kela, työvoimatoimisto ym.) helposti?
3. Koitko jotain yllätyksiä (positiivisia/negatiivisia) asioiden hoitamisessa? Mitä?
4. Olisitko tarvinnut apua tai neuvoja työllistymisessä tai muissa palveluissa palatessasi takaisin kotimaahan?
5. Mitä tai minkälaista apua olisit tarvinnut, keneltä?

Tutkintoasiat:

Seuraavan osion kysymykset liittyvät ulkomailla suoritetuihin ammatillisiin ja korkeakoulututkintoihin ja niiden rinnastamiseen sekä hyödyntämiseen Suomen työmarkkinoilla.

1. Onko sinulla ulkomailla suoritettu ammatillinen tai korkeakoulututkinto?
2. Oletko hakenut ulkomaiseen tutkintoosi/tutkintoihisi tunnustamista Opetushallitukselta?
3. Jos olet hakenut tutkinnon tunnustamista Opetushallitukselta, oletko kokenut siitä olevan hyötyä Suomen työmarkkinoilla? Minkälaista?
4. Oletko kokenut ulkomailla suoritetusta tutkinnosta olevan hyötyä tai haittaa työhauussa? Minkälaista?

Lisäkouluttautuminen ja -opiskelu:

Seuraavan osion kysymykset liittyvät lisäopiskeluun ja kouluttautumiseen Suomeen paluun jälkeen.

1. Oletko kouluttautunut tai opiskellut lisää palattuasi Suomeen?
2. Jos olet kouluttautunut tai opiskellut lisää, miten olet täydentänyt osaamistasi?
3. Miksi olet kokenut lisäopiskelun tärkeäksi?

Kielitaidon ja kansainvälisen kokemuksen hyödyntäminen:

Tässä osiossa kysellään ulkomailla hankitun kielitaidon ja kansainvälisen osaamisen ja kokemuksen hyödyntämisestä Suomen työmarkkinoilla.

1. Oletko voinut hyödyntää kielitaitoasi Suomessa paluusi jälkeen?
2. Millä tavalla olet voinut hyödyntää kielitaitoasi Suomessa paluusi jälkeen?
3. Oletko voinut hyödyntää kansainvälistä kokemustasi työelämässä Suomeen paluusi jälkeen?
4. Millä tavalla olet voinut hyödyntää kansainvälistä osaamistasi ja kokemustasi työelämässä Suomeen paluusi jälkeen?

Yleistä:

1. Millä tavalla mielestäsi ulkосуomalaisia voisi houkuttaa palaamaan Suomeen?
2. Miten ulkосуomalaisten kokemuksia voitaisiin hyödyntää Suomen työmarkkinoilla?
3. Jos haluat, voit vielä omin sanoin kertoa kokemuksistasi työllistymisestä tai paluumuuttajille suunnatuista palveluista Suomessa.

Lähteet ja kirjallisuutta

Hallituksen ulkосуomalaispoliittinen ohjelma vuosiksi 2006–2011

Siirtolaisuustutkimuksia A30, Väestön ja työvoiman kansainvälistyminen nyt ja tulevaisuudessa (sivut 104–118). Siirtolaisuusinstituutti 2008

Muukalaisena kotimaassa, pro gradu -tutkielma, Eveliina Kihalampi, Jyväskylän yliopisto 2002

Nykyajan paimentolaiset. Työ ja koti maailmalla, Kaija Maria ja Lari Junkkari 2003

Takaisin Suomeen, Opas maailmalta Suomeen palaaville, Suomi-Seura ry 2011

Siirtolaiset Suomen voimavarana maailmalla, pro gradu -tutkielma, Sirkku Wilkman, Turun kauppakorkeakoulu 2005

Ulkosuomalaiset mahdollisena työvoimapotentialina, Risto Laakkonen, artikkeli Siirtolaisuus-lehdessä 4/2004

Suomeen työhön, Tietoa Suomeen muuttajalle, Työ- ja Elinkeinoministeriö

Ulkomaankomennukselta palaavien sopeutuminen – repatriaatin paluu kotimaahan, Solja Paganus, artikkeli Siirtolaisuus-lehdessä 1999

Kiitokset:

Sisäasiainministeriön maahanmuutto-osasto
TE-keskuksen Kluuvin toimisto
Suomi-Seura ry
Ulkosuomalaisparlamentti

ISBN 978-952-448-353-7

ISSN 1236-6811 (pdf)

Uudenmaan liitto | Nylands förbund

Esterinportti 2 B | 00240 Helsinki
Estersporten 2 B | 00240 Helsingfors | Finland
puh. | tfn (09) 4767 411
toimisto@uudenmaanliitto.fi | www.uudenmaanliitto.fi